

گزارشی از برگزاری نخستین

«اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی»

دکتر کاظم معتمدنژاد

داشتند. علاوه بر نمایندگان رسمی کشورها، برای اولین بار در این اجلاس بزرگ جهانی، نمایندگان تعدادی از مؤسسات بازرگانی خصوصی و نمایندگان تعداد زیادی از سازمان‌های غیردولتی وابسته به جامعهٔ مدنی کشورها نیز حضور یافته بودند.

مجموع اعضای هیأت‌های شرکت‌کننده در نشست‌های این کنفرانس عالی، حدود ۱۲ هزار نفر، معرفی شده‌اند و در این مورد به ارقام بالاتر، مانند ۱۵ هزار نفر و حتی ۲۰ هزار نفر هم اشاره گردیده است. علاوه بر آنها، ۵ هزار نفر نیز به عنوان کارکنان و همکاران اداری و اجرایی اجلاس جهانی یاد شده، در کنار ۳۰۰ تن مدیران و مسئولان «اتحادیهٔ بین‌المللی ارتباطات دور»، به برگزاری آن کمک می‌کردند. به موجب یکی از آخرین گزارش‌های «یوشیو اوتسومی» دبیرکل اتحادیهٔ بین‌المللی ارتباطات دور، در طول برگزاری گردهمایی‌های مقدماتی و تدارکاتی «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی» بیش از ۷ هزار صفحه متون مختلف، شامل گزارش‌ها، صورت‌جلسه‌ها و سندهای دیگر، تهیه و تدوین شده بودند و مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته بودند.

ب: ۳۰۰ برنامهٔ جانبی

به مناسبت برگزاری «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی»، در فاصلهٔ روزهای چهارم تا سیزدهم دسامبر ۲۰۰۳، در حدود ۳۰۰ برنامهٔ جانبی مختلف، شامل سمینارها، سمپوزیوم‌ها، میزگردها، نمایشگاه‌ها، همایش‌ها، کارگاه‌ها و نظایر آنها در محل اصلی تشکیل

نخستین مرحلهٔ «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی»، که یکی از مهم‌ترین رویدادهای بین‌المللی سال‌های آغاز هزارهٔ سوم و شروع قرن بیست‌ویکم میلادی بشمار می‌رود، با صدور یک «اعلامیهٔ اصول»^۱ و یک «برنامهٔ عمل»^۲، که در پایان نشست‌های سه روزهٔ آن (زنو: ۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳)، به تصویب رسید، بسیاری از هدف‌های آرمانی «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات» را، که در مباحثه‌های بین‌المللی پروسرصدای اجلاس‌های کنفرانس عمومی یونسکو در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ مورد مناقشه قرار داشتند، طرف توجه قرار داد و راه همکاری کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته برای پیشبرد گستردهٔ فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و کاربرد هر چه بیشتر این فناوری‌ها در جهت توسعهٔ اقتصادی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها را هموار کرد. دومین مرحلهٔ برگزاری این اجلاس جهانی، که دو سال دیگر (۱۶ تا ۱۸ نوامبر ۲۰۰۵) در تونس صورت خواهد گرفت، بیشتر به بررسی و ارزیابی طرز توجه کشورها به اصول اساسی موردنظر کنفرانس عالی مذکور و چگونگی اجرای برنامهٔ عمل آن، اختصاص خواهد یافت. (۱)

الف: اجلاس عالی چندین هزار نفری

در نخستین «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی»، ۱۷۶ کشور جهان، با حضور ۵۴ تن از رئیس‌جمهورها، نخست‌وزیران و ۸۹ نفر از وزرا و همچنین عده‌ای از سفرا و نمایندگان سیاسی آنها، شرکت

اجلاس (کاخ نمایشگاه‌های ژنو) و نقاط مختلف دیگر شهر ژنو، ترتیب یافته بودند که شرح مختصر تمام آنها در بروشور مخصوصی به چاپ رسیده است. (۲) همچنین نمایشگاه بسیار بزرگی شامل صدها غرفه، برای معرفی فعالیت‌ها و برنامه‌های مربوط به نقش تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در توسعه جوامع، در طبقه اول محل برگزاری اجلاس، دایر شده بود، که مشخصات آن در یک کتاب قطور، تشریح و توصیف گردیده‌اند. (۳)

در نمایشگاه مذکور، بسیاری از کشورهای جهان و مؤسسات خصوصی دست‌اندرکار اطلاعات و ارتباطات، کارها و فعالیت‌ها و آخرین دستاوردها و پیشرفت‌های خود را از طریق ارتباطات گفتاری، نشریات چاپی، شیوه‌های شنیداری و دیداری و لوح‌های فشرده رایانه‌ای، به بازدیدکنندگان عرضه می‌کردند و نمونه‌های عینی زندگی در جامعه اطلاعاتی را به آنان نشان می‌دادند. متأسفانه در این نمایشگاه بسیار پراهمیت جهانی، مؤسسات دولتی و غیردولتی ایران، هیچ‌گونه مشارکتی نداشتند و نتوانستند از این فرصت مهم تاریخی برای معرفی پیشرفت‌های اطلاعات و ارتباطات و کاربردهای توسعه‌ای آنها در کشور، استفاده کنند. در حالی که بسیاری از کشورهای کوچک آسیایی و آفریقایی و آمریکای لاتین، مانند نیپال، آذربایجان، مالی و کوبا، غرفه‌های مخصوص به خود را دارا بودند. وسعت و عظمت این نمایشگاه به حدی بود که برای مسیرهای طولانی آن، خیابان‌ها و بولوارهای خاص با نام‌های ویژه اطلاعاتی و ارتباطاتی در نظر گرفته شده بودند.

پ: میزگردهای تخصصی

در طول مدت سه روزه برگزاری «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی»، به موازات سخنرانی‌هایی که در مراسم افتتاح اجلاس و پنج نشست عمومی سران کشورها و نمایندگان بخش خصوصی و جامعه مدنی، ایراد گردیدند، سه میزگرد تخصصی، با عنوان‌های «ایجاد فرصت‌ها و امکانات مناسب دیجیتال»، «گوناگونی در فضای سبیر»^۱ و «تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات به منزله ابزارهای تحقق هدف‌های توسعه‌ای هزاره»^۲ (هدف‌های مندرج در اعلامیه هزاره) نیز ترتیب یافته بودند. در این سه میزگرد، که به ترتیب، با ریاست رئیس جمهور سنگال و همکاری اجرایی دبیرکل «اتاق بین‌المللی بازرگانی»، رئیس‌جمهور لتونی و یک همکار سرویس اخبار جهانی «بی.بی.سی» و سرپرستی یک مدیر «برنامه ملل متحد در مورد توسعه»، تشکیل شدند. ۱۴ رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر، از جمله، رؤسای جمهور آذربایجان،

■ نخستین مرحله «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» راه همکاری کشورهای توسعه یافته و گسترده فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و کاربرد هر چه بیشتر این فناوری‌ها در جهت توسعه اقتصادی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها را هموار کرد.

موزامبیک، استونی، قرقیزستان و زیمبابوه و نخست‌وزیران اوگاندا و بنگلادش و جمهوری نیجر و همچنین ۳۲ وزیر ارتباطات و تکنولوژی‌های اطلاعات و وزیران دیگر، مشارکت داشتند.

در کنار رهبران و مسئولان سیاسی کشورها، در این میزگردها، رؤسا و مسئولان ۱۲ سازمان بین‌المللی، از جمله دبیرکل «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور»، مدیرکل یونسکو، یک معاون بانک جهانی و یک معاون دبیرکل شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد، حضور یافته بودند. علاوه بر شخصیت‌های مذکور، ۱۳ تن از رؤسا و مدیران مؤسسات خصوصی بزرگ ارتباطات و همچنین ۱۵ نفر از مسئولان و مدیران سازمان‌ها و نهادهای جامعه مدنی از کشورهای مختلف جهان، مانند رئیس «بنیاد نرم‌افزار آزاد» ایالات متحده آمریکا، دبیرکل «فدراسیون بین‌المللی روزنامه‌نگاران» و رئیس «بنیاد دموکراسی و توسعه» در برگزاری میزگردهای یاد شده، شرکت کرده بودند.

ت: گردهمایی‌های مهم تخصصی

علاوه بر میزگردهای یاد شده، که در قالب برنامه‌های اصلی اجلاس جهانی سران، تشکیل گردیدند، چند گردهمایی مهم اختصاصی نیز به مناسبت برگزاری این اجلاس، در روزهای پیش از آغاز کار آن و با همزمان با آن، ترتیب یافته بودند. یکی از این گردهمایی‌ها، به صورت کنفرانس و با عنوان «نقش علوم در جامعه اطلاعاتی»،^۳ در روزهای ۹ تا ۱۳ دسامبر ۲۰۰۳، با همکاری یونسکو، «شورای بین‌المللی علوم»، وزارت علوم و تکنولوژی اسپانیا و شورای پژوهشی سوئد، برگزار شد. در این گردهمایی مسائل مربوط به تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، شکاف دیجیتال، ضرورت دستیابی آزادانه به اطلاعات علمی، آموزشی، بهداشت، محیط زیست و توسعه اقتصادی، مورد بحث و بررسی قرار گرفتند. سمپوزیومی با عنوان «ایجاد جوامع معرفتی: از دیدگاه تا عمل»^۴ نیز در روزهای ۹ و ۱۰ دسامبر ۲۰۰۳، از سوی یونسکو در محل برگزاری اجلاس عالی سران، در ژنو تشکیل گردید که با استقبال فراوان شرکت‌کنندگان روبه‌رو شد. گردهمایی مهم دیگری، با عنوان «نخستین اجلاس عالی درباره شهرها و اقتدارهای محلی در جامعه اطلاعاتی»^۵ هم در روزهای ۴ و ۵ دسامبر ۲۰۰۳، از سوی شهرداری‌های شهر لیون در فرانسه و شهر ژنو در سوئیس و با همکاری شهرداری‌های شهرهای بارسلون، شانگ‌های، کانتون، مونترآل، دوبی، بمبئی و چند شهر بزرگ دیگر جهان، برگزار شد. در این گردهمایی، ۵۰ تن از شهرداران و رؤسای شوراها محلی کشورهای مختلف دنیا، حضور داشتند. آنان در پایان

نشست‌های خود، مانند «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعه اطلاعاتی» یک اعلامیه و یک برنامهٔ عمل راجع به قدرت‌های محلی در جامعهٔ اطلاعاتی، به تصویب رساندند که در روز ۱۰ دسامبر، به اجلاس جهانی مذکور ارائه شد.

ث: سخنرانی‌های مراسم افتتاحیه و نشست‌های عمومی

سخنرانی‌هایی که در جریان برگزاری نشست‌های رسمی «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی»، از سوی شخصیت‌های بزرگ بین‌المللی و مدیران و گردانندگان این اجلاس و سران کشورهای شرکت‌کننده در آن، ایراد گردیدند، از اهمیت فراوانی برخوردار بودند. در مراسم افتتاح اجلاس مذکور، در

بعدازظهر روز ۱۰ دسامبر ۲۰۰۳، به ترتیب رئیس‌جمهور سوئیس و رئیس‌جمهور تونس به عنوان میزبانان اجلاس، دبیرکل سازمان ملل متحد، دبیرکل اتحادیهٔ بین‌المللی ارتباطات دور و رئیس کمیتهٔ تدارک اجلاس جهانی سران، به عنوان مدیران و گردانندگان آن و همچنین نمایندهٔ جامعهٔ مدنی و نمایندهٔ بخش خصوصی، به عنوان شرکای دست‌اندرکار برگزاری اجلاس عالی یادشده، به سخنرانی پرداختند.

سخنرانان نخستین نشست عمومی اجلاس عالی سران، که بلافاصله پس از پایان سخنرانی‌های افتتاحیه، بیانات خود را آغاز کردند، چندین رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر و وزیر، از جمله، رؤسای جمهوری‌های فنلاند، آذربایجان و موزامبیک و نخست‌وزیران پاکستان و فرانسه، رؤسای جمهوری‌های مصر، رواندا، جمهوری اسلامی ایران، مالی، لتونی، قرقیزستان، لبنان، نیجریه را شامل می‌شدند. در پایان این نشست، مدیران چندسازمان بین‌المللی و نمایندگان چند نهاد جامعهٔ مدنی و مؤسسه خصوصی هم سخنرانی کردند.

چهار نشست عمومی دیگر «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی»، در ساعات پیش از ظهر و بعدازظهر روزهای ۱۱ و ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳، برگزار شدند و در آنها ده‌ها رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر و وزیر و معاون وزیر و سفیر، به نمایندگی از کشورهای خود به ایراد سخن پرداختند. سخنرانی‌های مدیران نهادهای بین‌المللی و نمایندگان نهادهای مدنی و مؤسسات خصوصی نیز در نشست‌های دو روز اخیر ادامه داشتند.

ج: تصویب «اعلامیهٔ اصول» و «برنامهٔ عمل»

در پنجمین و آخرین نشست عمومی اجلاس عالی سران، «اعلامیهٔ اصول» و «برنامهٔ عمل» این اجلاس، که متن‌های پیش‌نویس‌های آنها

■ دومین مرحلهٔ اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی، که دو سال دیگر (۱۶ تا ۱۸ نوامبر ۲۰۰۵) در تونس برگزار خواهد شد، بیشتر به بررسی و ارزیابی طرز توجه کشورهای به اصول اساسی موردنظر اجلاس و چگونگی اجرای برنامهٔ عمل آن، اختصاص خواهد یافت.

در طول یک سال و نیم گذشته، چندین بار در گردهمایی‌های تدارکاتی اجلاس جهانی سران، مورد بررسی و ارزیابی و بازنگری قرار گرفته بودند، به اتفاق آراء، به تصویب رسیدند. به این ترتیب، با توافق تمام کشورهای دنیا در زمینهٔ چگونگی ایجاد و پیشرفت و گسترش جامعهٔ اطلاعاتی در سطح‌های ملی و جهانی، گام بسیار بزرگی برای همکاری بین‌المللی در استفاده از تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در راه توسعهٔ تمام جوامع، برداشته شد.

با توجه به اهمیت خاص اصول اساسی مندرج در اعلامیهٔ مذکور و کاربردهای اجرایی آنها، به صورت مندرج در «برنامهٔ عمل» بررسی و ارزیابی محتواهای این دو سند جدید بین‌المللی، بسیار ضروری است و به همین جهت رؤس کلی و خلاصه‌ای از مندرجات آنها در اینجا ارائه می‌شوند.

۱. اعلامیهٔ اصول

در بالای این اعلامیه، عنوان «ایجاد جامعهٔ اطلاعاتی: یک چالش جهانی برای هزارهٔ جدید»، گذاشته شده است و مطالب متن آن در سه بخش با زیرعنوان‌های خاص آنها، از هم تفکیک گردیده‌اند.

بخش یکم اعلامیه، که با زیرعنوان «استنباط مشترک ما از جامعهٔ اطلاعاتی» به ارائهٔ هدف‌های کلی موردنظر آن، اختصاص یافته است، دارای ۱۸ بند است، در بند یک این اعلامیه چنین آمده است:

«ما نمایندگان خلق‌های جهان، که در روزهای ۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳، برای شرکت در نخستین مرحلهٔ «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی» گردهم آمده‌ایم، اراده و عزم مشترک خویش برای ایجاد جامعه‌ای با ابعاد انسانی، فراگیر و اولویت‌دهندهٔ توسعه، یک جامعهٔ اطلاعاتی که در آن هر کس امکان تهیه، دریافت، کاربرد و تصیم و اشتراک اطلاعات و معرفت‌ها را دارا باشد، جامعه‌ای که در آن، افراد، جماعت‌ها و خلق‌ها بتوانند تمام توان بالقوه خود را در جهت پیشبرد توسعهٔ پایدار و بهبود کیفیت زندگی خویش، مطابق با هدف‌ها و اصول منشور ملل متحد و همچنین احترام کامل به اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر و اجرای این اعلامیه، تحقق بخشند، اعلام می‌کنیم.» (۴)

در بند ۲ اعلامیه، اهمیت استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای پیشبرد هدف‌های توسعه‌ای مندرج در «اعلامیهٔ هزاره» و کوشش در راه نیل به هدف‌های اعلامیهٔ ژوهانسبورگ در مورد توسعهٔ پایدار، خاطر نشان گردیده است و بند ۳ آن، به تأکید خاص بر همگانی بودن، غیرقابل تقسیم و تجزیه بودن، همبسته بودن و به هم مربوط بودن تمام حقوق بشر و تمام آزادی‌های بنیادی و از جمله، حق توسعه

(مندرج در اعلامیه وین) و تأکید ویژه بر دموکراسی، توسعه پایدار، احترام به حقوق بشر و آزادی‌های بنیادی و همچنین مدیریت صحیح در تمام سطوحها، به عنوان اصول به هم پیوسته‌ای که هرکدام از آنها باعث تقویت دیگری می‌شوند، اختصاص داده شده است. در بند ۴ اعلامیه نیز بر حق آزادی عقیده و بیان، به ترتیب مندرج در ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر، به عنوان شالوده اصلی جامعه اطلاعاتی تأکید گردیده است. در این بند، همچنین خاطرنشان شده است که ارتباطات یک فرایند اجتماعی بنیادی، یک نیاز اصلی انسانی و مبنای هر سازمان اجتماعی است. ارتباطات، محور اساسی جامعه اطلاعاتی است و هر فرد در هر جای دنیا که باشد، باید امکان مشارکت در جامعه اطلاعاتی را دارا باشد و هیچ‌کس نباید از مزایای ناشی از این جامعه محروم گردد.

در بند ۵ اعلامیه، از محدودیت‌های مندرج در ماده ۲۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر در مورد حقوق و آزادی‌های فردی سخن گفته شده است و بر ضرورت اعمال این حقوق و آزادی‌ها براساس هدف‌ها و اصول منشور ملل متحد در جهت کمک به استقرار یک جامعه اطلاعاتی احترام گذار به منزلت و حیثیت انسانی، تأکید گردیده است.

بند ۶ اعلامیه، با تأکید بر وفاداری به روح کلی این اعلامیه، تعهد تصویب‌کنندگان آن، در دفاع از اصل برابری حاکمیت تمام کشورها را خاطرنشان ساخته است. در بند ۷، به نقش علوم در توسعه جامعه اطلاعاتی، اشاره شده است و بند ۸ اعلامیه، به اهمیت آموزش، دانش و اطلاعات و ارتباطات، به عنوان مبنای پیشرفت، اندیشه فعالیت و مدیریت اقتصادی و رفاه انسانی توجه کرده است. در بند ۹ اعلامیه هم بر ضرورت توجه به تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزار و نه به عنوان هدف، تأکید گردیده است و از نقش خاص آنها در کمک به افزایش بهره‌وری، تسهیل رشد اقتصادی و اشتغال و بهبود کیفیت زندگی، یاد شده است. در این بند، به نقش مهم این تکنولوژی‌ها در کمک به گفت‌وگو در میان افراد، ملت‌ها و تمدن‌ها نیز اشاره گردیده است.

در بند ۱۰ اعلامیه، مسأله شکاف دیجیتال بین کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته و در داخل تمام جوامع، مطرح شده است و ضرورت مقابله با این شکاف و تبدیل آن به یک فرصت دیجیتال، یادآوری گردیده است. بندهای ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۵ اعلامیه، به لزوم توجه خاص به جوانان، زنان، و برابری زن و مرد، گروه‌های اجتماعی محروم و به حاشیه رانده شده و مردم بومی، پرداخته‌اند. بندهای ۱۶ و ۱۷ اعلامیه بر

■ در گردهمایی‌های جانبی اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی مسائل مربوط به تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، شکاف دیجیتالی، ضرورت دستیابی آزادانه به اطلاعات علمی، آموزشی، بهداشت، محیط زیست و توسعه اقتصادی، مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

ضرورت توجه ویژه به نیازهای مردم کشورهای در حال توسعه، در حال گذار، کشورهای کوچک جزیره‌ای و جلب همکاری جهانی برای تأمین منابع مالی مربوط به آنها، تأکید کرده‌اند و بند ۱۸ اعلامیه هم که آخرین بند بخش نخست آن است، ضرورت مغایر نشمردن مطالب مندرج در این اعلامیه با منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنین سایر ابزارهای بین‌المللی و نیز عدم مغایرت آنها با قانون‌گذاری‌های ملی را خاطرنشان کرده است. (۵)

بخش دوم اعلامیه (شامل بندهای ۱۹ تا ۶۴)، که زیرعنوان «یک جامعه اطلاعاتی برای همه: اصول بنیادی»، برای آن در نظر گرفته شده است، دارای ۱۱ مبحث به ترتیب زیر است:

۱. نقش دولت‌ها و تمام طرف‌های دست‌اندرکار اجلاس عالی، در پیشبرد تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای توسعه
  ۲. زیرساخت اطلاعات و ارتباطات، شالوده اصلی یک جامعه اطلاعاتی فراگیر
  ۳. دسترسی به اطلاعات و معرفت‌ها
  ۴. ایجاد و تقویت توانمندی‌ها
  ۵. برقراری اعتماد و امنیت در کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات
  ۶. ایجاد یک محیط مساعد
  ۷. کارکردهای تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات در تمام زمینه‌ها
  ۸. گوناگونی فرهنگی و هویتی، گوناگونی زبانی و محتواهای محلی
  ۹. رسانه‌ها
  ۱۰. ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی
  ۱۱. همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای (۶)
- در بخش سوم اعلامیه (شامل بندهای ۶۵، ۶۷)، که با زیرعنوان «به سوی جامعه اطلاعاتی برای همه و مبتنی بر دانش مورد اشتراک»، ارائه شده است، تعهد کشورهای تصویب‌کننده اعلامیه، برای همکاری در مقابله با مسائل و چالش‌های جامعه اطلاعاتی و تحقق «برنامه عمل» مصوب اجلاس عالی سران، پی‌گیری و ارزیابی چگونگی اجرای این برنامه عمل و به ویژه، کوشش‌های مربوط به کاهش شکاف دیجیتال و کارایی و ثمربخشی سرمایه‌گذاری‌های ضروری در این زمینه‌ها و اطمینان کامل آنان به پیشبرد جامعه اطلاعاتی، با کمک و همکاری تمام مردم جهان، گشودن راه ایجاد یک جامعه معرفتی واقعی، مورد تأکید قرار گرفته‌اند. (۷)

II. برنامه عمل

«برنامه عمل» مصوب «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» که مکمل «اعلامیه اصول» مورد تصویب این اجلاس و به بیان دیگر، رهنمود اجرای آن به شمار می‌رود، دارای شش بخش و ۲۹ بند است. نخستین بخش این سند حقوقی بین‌المللی، به «مقدمه» (بندهای ۳ تا ۳) اختصاص یافته است. در بخش دوم آن، «هدف‌ها، نقطه‌نظرها و مقصدهای خاص طرف توجه» برنامه عمل (بندهای ۴ تا ۷) معرفی شده‌اند. بخش سوم این برنامه، به معرفی «خط مشی‌ها» (بندهای ۸ تا ۲۶)، که موضوع‌های یازده‌گانه آنها در متن «اعلامیه اصولی» ارائه گردیده‌اند، پرداخته است. در بخش چهارم، «برنامه عمل» مصوب اجلاس جهانی

سران، «دستورکار همبستگی دیجیتال» (بند ۲۷)، به منظور معرفی اولویت‌ها و راهبردهای توسعه‌ای و تدارک و توسعه منابع مالی ضروری برای مقابله با شکاف دیجیتال، تشریح شده است. بخش پنجم «برنامه عمل» که فقط یک بند (بند ۲۸) را در برمی‌گیرد، چگونگی پی‌گیری و ارزیابی کمی و کیفی اجرای «برنامه عمل» و تحقق هدف‌ها، نقطه‌نظرها و مقصدهای موردنظر آن را مطرح کرده است. بخش ششم این برنامه، با عنوان «به سوی مرحله دوم اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی در تونس» (بند ۲۹) هم هدف‌های برگزاری دومین اجلاس این گردهمایی اطلاعاتی و ارتباطی بزرگ بین‌المللی (تونس: ۱۶ تا ۱۸ نوامبر ۲۰۰۵) در جهت تهیه و تدوین سند‌های نهایی مناسب در زمینه ایجاد یک جامعه اطلاعاتی جهانی و ترمیم شکاف دیجیتال و تبدیل آن به فرصت‌های دیجیتال و همچنین پی‌گیری و ارزیابی چگونگی اجرای «برنامه عمل» مصوب اجلاس عالی ژنو در سطح‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی را مورد توجه قرار داده است. (۸)

برگزاری نخستین مرحله «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» فرصت تاریخی مناسبی برای پیشبرد و گسترش همکاری‌های بین‌المللی در مورد استفاده از تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در توسعه کشورها، فراهم آورد. در تهیه و تدارک و مقدمات تشکیل این اجلاس عالی، بسیاری از کشورهای جهان، مشارکت داشتند و برخی از آنان نقش‌های مهمی در این زمینه ایفا کردند. مخصوصاً کشورهای در حال توسعه به این اجلاس توجه ویژه‌ای معطوف ساختند و تحت‌تأثیر مشارکت فعال نمایندگان برخی از این کشورها در گردهمایی‌های تدارکاتی اصلی اجلاس عالی ژنو و همچنین در کنفرانس‌های منطقه‌ای تدارک اجلاس مذکور، در طول سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳، آرمان‌های توسعه‌ای و استقلال‌خواهی جهان در حال

■ با توافق تمام کشورهای دنیا در زمینه چگونگی ایجاد و پیشرفت و گسترش جامعه اطلاعاتی در سطح‌های ملی و جهانی، گام بسیار بزرگی برای همکاری بین‌المللی در استفاده از تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در راه توسعه تمام جوامع، برداشته شد.

توسعه، بیش از پیش به خودنمایی پرداختند و به‌تدریج در روند اصلاح و تجدیدنظر متن‌های پیش‌نویس‌های دو سند نهایی مهم مورد تصویب این اجلاس، تأثیر گذاشتند. به‌طوری که با بررسی و ارزیابی این دو سند جدید و مهم بین‌المللی، می‌توان به این نتیجه رسید که بسیاری از هدف‌های طرف توجه کشورهای در حال توسعه در مباحثه‌های جهانی اجلاس‌های دوسالانه کنفرانس عمومی یونسکو، در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، برای مقابله با نابرابری ارتباطات و عدم تعادل اطلاعات در سطح بین‌المللی و برقراری «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات» اکنون در «اعلامیه اصول» و «برنامه عمل» مصوب «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی»، انعکاس یافته‌اند.

ایران در جریان تدارک «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی»، به‌طور غیرمستقیم و همچنین به‌طور مستقیم، نقش‌های خاص خود را ایفا کرد. برگزاری دو گردهمایی مهم منطقه‌ای، شامل نخستین و دومین سمینار میان منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی غربی و جامعه اطلاعاتی، که در شهریور ۱۳۸۰ و شهریور ۱۳۸۲، به ابتکار «مرکز پژوهش‌های ارتباطات» (وابسته به دانشگاه علامه طباطبایی و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات) و با حمایت یونسکو و همکاری شورای عالی اطلاع‌رسانی و وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و فرهنگ و ارشاد اسلامی، تشکیل شدند و همچنین برگزاری همایش علمی «ایران و جامعه اطلاعاتی در سال ۱۴۰۰ ه. ش»، که در آذرماه ۱۳۸۱ از سوی دانشگاه علامه طباطبایی در چارچوب برنامه‌های «مرکز پژوهش‌های ارتباطات» و با حمایت یونسکو و همکاری شورای عالی اطلاع‌رسانی و وزارتخانه‌های مذکور ترتیب یافت، در معرفی هدف‌های اجلاس جهانی سران در کشورهای منطقه و به خصوص ایران، سهم بسیار مهمی داشتند.

علاقه و توجه خاص دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی به مشارکت گردهمایی‌های تدارکاتی جهانی اجلاس عالی ژنو و همچنین مشارکت فعال وی و هیأت همراه در کنفرانس منطقه‌ای آسیای تدارک این اجلاس در دی ماه ۱۳۸۱ در توکیو، نیز سبب شد که دولت جمهوری اسلامی ایران، علاوه بر ارائه دیدگاه‌ها و نقطه‌نظرهای خاص خود درباره «اعلامیه اصول» و «برنامه عملی» مورد پیشنهاد به اجلاس جهانی ژنو، از طریق جلب همکاری تعدادی از کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین، در اصلاح برخی از موضوع‌ها و مطالب مندرج در آنها نیز تأثیر بگذارد و به تأمین مصالح و منافع ملی و بین‌المللی کشورهای در حال توسعه کمک کند.

ارتباطی و اطلاعاتی، در سطح های جهانی یا منطقه ای برگزار گردیده اند، هم از حیث اهمیت مقام و مسئولیت شرکت کنندگان آنها و هم از لحاظ فراگیری جغرافیایی آنها، در وضع محدودتر و پایین تری برده اند و اغلب با شرکت نمایندگان برخی از دولت ها و حداکثر در سطح وزرا، یا معاونان آنان، تشکیل شده اند. مهم ترین نمونه های این گردهمایی ها، «کنفرانس بین المللی آزادی اطلاعات» در بهار سال ۱۹۴۸ در ژنو، کمیسیون های ارتباطات اجلاس های دوسالانه کنفرانس عمومی یونسکو، «کمیسیون بین المللی یونسکو برای بررسی مسائل ارتباطات» (کمیسیون مک براید) در سال های ۱۹۷۷ تا ۱۹۷۹ و کنفرانس های دوره ای وزیران اطلاعات و ارتباطات کشورهای عضو جنبش غیرمتعهدها هستند، که مقام و مسئولیت شرکت کنندگان آنها، جز در مورد اخیر، از سطح نمایندگان عالی رتبه و کارشناسان برجسته دولت ها بالاتر نبوده است و هیچ کدام، با وجود برخورداری برخی از آنها از عنوان و صفت کنفرانس بین المللی، در سطح فراگیر جهانی، قرار نداشته اند.

2. Declaration of Principles
3. Plan of Action
4. Yoshio Utsumi
5. Creating Digital Opportunities
6. Diversity in Cyberspace
7. ICT as a Tool to Achieve the Millenium Development Goals
8. The Role of Sciences in the Information Society
9. Building Knowledge Society: From Vision to Action
10. Les Villes et Pouvoirs Locaux dans la Societe de l'information

منابع:

۱. برای آگاهی از چگونگی تدارک برگزاری این اجلاس عالی جهانی، می توان به کتاب زیر مراجعه کرد:
  - کاظم معتمدنژاد. اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی: ژنو: ۲۰۰۳.
  - تونس، ۲۰۰۵. جلد یکم. تهران: مرکز پژوهش های ارتباطات، ۱۳۸۲.
2. Official Guide: World Summit on the Information Society, Geneva:10-12 December 2003.
3. TCI for Development Platform. Geneva:9-13 December 2003.
4. Declaration of Principles:Building the Information Society-A Global Challenge in the New Millenium. Document WSIS - Genea/DOC/4-E, 12 December 2003, p 1
5. Ibid pp.1-3
6. Ibid pp. 3-9
7. Ibid p.9
8. Plan of Action. Document WSIS-03/Geneva/Doc/5-E, 12 December 2003.

در عین حال، برای مشارکت مطلوب ایران در نشست های سه روزه «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» (ژنو: ۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳ - ۱۹ تا ۲۱ آذر ۱۳۸۲)، که باید از دو سال پیش و حداقل از چندماه قبل، تدارک می یافت، هماهنگی لازم پدید نیامد و کوشش دبیر شورای عالی اطلاع رسانی برای فعال کردن کمیته خاصی که به این منظور تشکیل شده بود، به نتیجه مطلوب منتهی گردید. به همین جهت، شورای مذکور سعی کرد تا از طریق کمک به اعزام عده ای از محققان و متخصصان علوم ارتباطات و مدیران برخی از نهادها و انجمن های حرفه ای اطلاع رسانی، به اجلاس عالی ژنو، عدم موفقیت کمیته تدارک مشارکت ایران در این اجلاس را جبران کند.

در این میان، «مرکز پژوهش های ارتباطات» نیز به تشویق و ترغیب شورای عالی اطلاع رسانی، در آخرین روزهای پیش از برگزاری اجلاس جهانی سران، یک گزارش ملی با عنوان «ایران و جامعه اطلاعاتی: وضعیت، ابعاد و چشم انداز» و نیز گزارشی از برگزاری دو سمینار میان منطقه ای کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی و همچنین همایش علمی «ایران و جامعه اطلاعاتی» برای ارائه به این اجلاس، تدوین کرد و به چاپ رساند. اما در عمل، به سبب آن که ایران برخلاف بسیاری از کشورها در محل برگزاری اجلاس جهانی سران، از غرفه مخصوص برخوردار نبود، توزیع آنها در میان شرکت کنندگان اجلاس و بازدیدکنندگان نمایشگاه های جانبی آن، با دشواری روبه رو شد.

اکنون باید امیدوار بود که ایران بتواند، برای مشارکت فعال در دومین مرحله اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، که در پاییز سال ۲۰۰۵ در تونس، تشکیل می شود، آمادگی بیشتری پیدا کند و چون با تصویب «اعلامیه اصول» و «برنامه عمل» در مصوب نخستین مرحله اجلاس مذکور، تمام کشورها به اجرای توصیه ها و رهنمودهای مندرج در این دو سند بین المللی، در جهت ایجاد شرایط مطلوب ایجاد جامعه اطلاعاتی، متعهد شده اند، طبیعتاً کوشش خواهد شد که برای معرفی برنامه های «توسعه ارتباطات» و «ارتباطات توسعه» در ایران به اجلاس عالی تونس، مطالعات و تحقیقات لازم صورت گیرند و تصمیمات مناسب و به موقع اتخاذ شوند. □

پی نویسی ها:

1. The World Summit on the Information Society (WSIS)-Le Sommet Mondial sur Societe de l'Information (SMSI). این اجلاس جهانی، به لحاظ آن که در نوع خود، برای نخستین بار تشکیل می شود و تاکنون هیچ گاه در مورد موضوع ها و مسائل مربوط به ارتباطات و اطلاعات، گردهمایی بین المللی پراهمیت و پروسعی در این سطح بالا و با این دامنه گسترده برگزار نگردیده است، از جهت تاریخی بی نظیر است. باید در نظر داشت که کنفرانس ها، کنگره ها یا سمینارهای مهمی که در چند دهه اخیر در زمینه های گوناگون